

LEGAL

MALÎ HUKUK DERGİSİ

TEMMUZ 2005

Yıl: 1 - Sayı:7

TEMMUZ 2005

LEGAL MALÎ HUKUK DERGİSİ

**VERGİ
HUKUKU**

**MALÎ SUÇLAR
VE CEZALAR**

**ŞİRKETLER
HUKUKU**

**KAMBIYO
MEVZUATI**

**DIŞ TİCARET
VE TEŞVİKLER**

**GÜMRÜK
UYGULAMALARI**

MUHASEBE

**SERMAYE
PİYASASI
HUKUKU**

**AVRUPA
BİRLİĞİ**

MALÎ GELİŞMELER

MAKALELER

**Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu
Gelirlerinin Vergilendirilmesinin
Dünü, Bugünü, Yarını**
Mustafa ÇELEN

Mükellef Hakları: Yansımalar
Hakan ÜZELTÜRK

Avrupa Birliği Uyumlaştırma Fonları
Ömer ALP

**Amatör Denizciliğimizin Önündeki
Mali Engeller**
Teoman ARSAY

YÜKSEK MAHKEME KARARLARI
Danıştay Kararları
Yargıtay Kararları

VERGİ MAHKEMESİ KARARLARI

İDARİ GÖRÜŞLER

Tebliğler
Sirküler Listesi
Sirkülerler
Genelgeler
İç Genelgeler
Muktezalar

MEVZUAT ve ÖNEMLİ BİLGİLER
Resmî Gazete Özetleri
Önemli Bilgiler

ISSN 1305-4074

Fiyatı: 15 YTL (15.000.000 TL)

7

LEGAL

Malî Hukuk Dergisi

VERGİ HUKUKU, MALÎ SUÇLAR VE CEZALAR,
ŞİRKETLER HUKUKU, KAMBIYO MEVZUATI,
DIŞ TİCARET VE TEŞVİKLER, GÜMRÜK UYGULAMALARI,
MUHASEBE, SERMAYE PİYASASI HUKUKU,
AVRUPA BİRLİĞİ

MALÎ GELİŞMELER, MAKALELER, DANIŞTAY KARARLARI,
YARGITAY KARARLARI, VERGİ MAHKEMESİ KARARLARI,
TEBLİĞLER, SİRKÜLERLER, GENELGELER,
İÇ GENELGELER, MUKTEZALAR,
RESMÎ GAZETE ÖZETLERİ,
MALÎ HUKUK İLE İLGİLİ ÖNEMLİ BİLGİLER,
YENİ YAYINLAR

LEGAL

Malî Hukuk Dergisi

“Hakemli Dergidir”

Legal Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti. adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Av. Lütfürrahman BAŞÖZ

Yazı İşleri Müdürü
Av. Ramazan ÇAKMAKCI

Yayın Yönetmenleri
Doç. Dr. Hakan ÜZELTÜRK – Dr. Bumin DOĞRUSÖZ

ISSN: 1305-4074

Yıl: 2005

Cilt: 1

Sayı: 7

Yayımcının Adı: Legal Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Basım ve Cilt: Kitap Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

Basıldığı Yer: Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol
San. Sit. No: 81/21 Topkapı/İstanbul

Basıldığı Tarih: Temmuz 2005

Yönetim Yeri: Bahariye Cad. No: 63/6 Kadıköy/İstanbul

Yayın Türü: Hukuk Dergisi

Copyright © 2005

*Bu derginin tüm yayın hakları LEGAL YAYINCILIK SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ. 'ne aittir.
Yayınevinin izni alınmadan eğitim ve tanıtım amaçlı kısmi alıntılar hariç olmak üzere hiçbir
şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.*

LEGAL MALÎ HUKUK DERGİSİ

Bahariye Cad. Çam Apt. No: 63 D. 6 Kadıköy – İstanbul

Tel: (216) 449 04 85 – 449 04 86 Faks: (216) 449 04 87

İnternet adresi: www.legal.com.tr

E-mail: legal@legal.com.tr

YAYIN ve DANIŐMA KURULU

Hakan Hasan ARI

Yeminli Malî Müőavir

Yard. Doç. Dr. Erkan AYDIN

Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Prof. Dr. Gülay COŐKUN

Emekli Öğretim Üyesi

Mustafa ÇAMLICA

Yeminli Malî Müőavir

Ar. Gör. Balca ÇELENER

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakóltesi

Dr. Bumin DOĞRUSÖZ

Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Yard. Doç. Dr. Ezhan DOĞRUSÖZ

Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Fatih DURAL

Yeminli Malî Müőavir

Yrd. Doç. Dr. Adnan GERÇEK

Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Ar. Gör. Ege GÖKTUNA

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakóltesi

Doç. Dr. Ayőe GÜNER

Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Doç. Dr. Gülsen GÜNEŐ

Bahçeőehir Üniversitesi Hukuk Fakóltesi

Doç. Dr. Yusuf KARAKOÇ

Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Ahmet KIRMAN

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakóltesi

Prof. Dr. Ayőegöl MUTLU

Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Adnan NAS

Yeminli Malî Müőavir

Doç. Dr. Ateő OKTAR

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakóltesi

Öznur ONAT

Avukat

Asım ÖZGÖZÜKARA

Yeminli Malî Müőavir

Dr. Veysi SEVİŐ

Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Prof. Dr. Doğan őENYÜZ

Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Dr. Nedim TÜRKMEN

Yeminli Malî Müőavir

Mustafa UYSAL

Vergi Konseyi Başkanı

Doç. Dr. Hakan ÜZELTÜRK

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakóltesi

İÇİNDEKİLER

Malî Gelişmeler	1777
Makaleler	1809
Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Gelirlerinin Vergilendirilmesinin Dünü, Bugünü, Yarını <i>Mustafa ÇELEN</i>	1811
Mükellef Hakları: Yansımalar <i>Hakan ÜZELTÜRK</i>	1835
Avrupa Birliği Uyumlaştırma Fonları <i>Ömer ALP</i>	1845
Amatör Denizciliğimizin Önündeki Malî Engeller <i>Teoman ARSAY</i>	1857
Danıştay Kararları	1863
Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu Kararları	1865
Danıştay Daire Kararları	1867
Yargıtay Kararları	1885
Hukuk Daire Kararları	1887
Ceza Genel Kurul Kararları	1895
Ceza Daire Kararları	1899
Vergi Mahkemesi Kararları	1909
İdari Görüşler	1923
I. Sirkülerler	1925
II. Muktezalar.....	1927
Mevzuat ve Resmî Gazete Özetleri	1947
Resmî Gazete Özetleri	1949

Önemli Bilgiler	1955
Önemli Bilgiler	1957
LEGAL HUKUK DERGİLERİ ABONELİK FORMU.....	1981
Yüksek Mahkeme Kararları Arama Dizini	1985
Kanun Maddelerine Göre Arama Dizini	1987

DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİNİN DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇELEN^()*

GİRİŞ

Gerek menkul sermaye iradi, gerekse değer artış kazancı kapsamında devlet tahvili ve hazine bonosu gelirleri önemli bir vergi kaynağı olarak görülmektedir. Mevcut devlet borç iç stoku büyüdükçe vergi kaynağının boyutu da bununla paralel olarak artacaktır. Mart 2005 sonu itibarıyla devlet iç borçlanma senetlerinin toplam tutarı 150 milyar YTL’i aşmıştır. Bu nedenle devlet tahvili ve hazine bonolarının vergilendirilmesi Maliye Bakanlığı’nın her zaman temel ilgi alanlarından biri olmuştur. Yalnız hem borçlanma kâğıtlarını piyasaya arz eden hem de bu kâğıtların elde tutulması nedeniyle oluşan geliri vergileyen otoritenin aynı olması bir ikilem meydana getirmektedir. Bu ikilem kamu borçlanma kâğıtlarını ellerinde tutan finans sektörünün herhangi bir vergileme durumunda, bunu faiz oranları yardımıyla hazineye yansıtabilme güçlerinden ileri gelmektedir. Böyle olunca devlet tahvili ve hazine bonosu gelirlerinin vergilendirilmesi belirli ciddi kısıtlar altında düşünülmelerini zorunlu kılmaktadır.

Kamu kesimi finansman açığında 1990’ların başından itibaren görülen artışlar ve devletin bu açığı dış piyasalardan daha çok iç piyasalardan karşılama zorunluluğu kamu borçlanma kâğıtlarını çekici hale getirebilmek için vergisel teşviklerin kullanılması yoluna gidilmiştir. Diğer bir ifade ile devlet iç piyasadan borçlanabilmek uğruna vergileme yetkisinden feragat etmiştir. Bu da devlet tahvili hazine bonosu gelirini vergilemeyi aksatan önemli bir unsur olmuştur.

Kamu iç borçlanmasının gönüllü olarak piyasadan yapılmaya başlandığı 1980’lerin ortalarından itibaren vergisel düzenlemeler mevcut kısıtlar altında nasıl hareket edildiğinin de göstergesidir. Biz bu çalışmada 1985’den günümüze yurtiçinde Türk Lirası üzerinden arz edilen devlet tahvili ve hazine bonosunun vergilemesinin incelemeye çalışacağız. Döviz cinsinden ve dövizle endeksli kamu borçlanma kâğıtlarının

^(*) *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü, mcelen@marmara.edu.tr*

vergilemesi makalenin kapsamı dışındadır. Ayrıca 01.01.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek yeni rejim hakkında da bilgi vereceğiz.

I. DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU VERGİLEMESİNİN KAYNAKLARI

Kamu iç borçlanma kâğıtları iki tür gelir meydana getirmektedir. Bunlardan birincisi devlet tahvili ve hazine bonosunu vade bitim tarihine kadar elde tutarak kazanılan faiz gelirdir. Gelir Vergisi Kanunu'nun (G.V.K) içerisinde gelir unsurları arasında menkul sermaye iradının içerisinde algılanmaktadır. Kanun metnine göre; *sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradidir.*

75. madde metninden de anlaşılacağı gibi menkul sermaye iradı olarak adlandırılan gelir unsuru sermaye üzerinden değil, sermayenin getirisi üzerinden hesaplanan bir değerdir.

Menkul sermaye iradının kaynağının diğer gelir unsurları ile ilişkilendirilmesi durumunda iradın niteliği değişebilmektedir. Örneğin bir faiz geliri ticari, zirai veya mesleki faaliyetler ile bağlantılı olarak elde ediliyor ise, menkul sermaye iradı kapsamında çıkacak ticari, zirai ve mesleki kazanç kapsamına girecektir. Bunun için faiz gelirinink yukarıdaki faaliyetlerin dışından elde edilmesi gerekecektir. Bir örnek vermek gerekirse, bir tüccarın mal satışı karşılığında müşterisinden aldığı çek veya senedin vadesinde ödenmemesi durumunda, paranın ödeneceği tarihe kadarki dönemde müşterisinden tahsil ettiği faiz menkul sermaye iradı sayılmaz. Çünkü bu faiz, sermayenin kullandırma getirisi olarak nitelendirilemez. Ticari işlemin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Böyle olunca ticari kazanç kapsamında vergilendirilmesi gerekir.

75. maddenin sonunda menkul sermayeden elde edilen gelirler temettü, faiz, kira veya benzeri bir irat olarak tek tek sayılmıştır. Buradaki amaç gelirin farklı şekillerde adlandırılarak menkul kıymet getirisi dışına çıkarılmasını ve meydan gelebilecek suiistimal veya yanlış anlamaları önlemektir. Bunun için kanun koyucunun böyle bir yol seçtiğini düşünüyoruz.

Ayrıca aynı maddenin devamında kaynağı ne olursa olsun tek tek menkul sermaye iratları olarak nitelendirilen gelir kaynakları sayılmıştır. Bu çerçevede devlet tahvili ve hazine bonosu maddenin 5. bendinin içerisinde değerlendirilmektedir.¹ Menkul sermaye iradi kamu borç-

¹ (4369 sayılı Kanun'un 39. maddesiyle değiştirilen ve 1.1.1999 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bent) Her nevi tahvil ve Hazine bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler (Döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerin itfası sırasında oluşan değer artışları irat sayılmaz.);

lanma kâğıtlarının vade sonundaki getirisini kapsamaktadır. Aynı maddenin 8. bendinde tahvillerin vadesi gelmemiş kuponlarının satışından elde edilen bedeller de menkul sermaye iradı olarak ifade edilmiştir. Hazine bonosunun ödeme tarihinde ve devlet tahvilinin kupon faizinin vadesinde faiz geliri elde edilmiş kabul edilir.

Eğer devlet tahvili ve hazine bonosunun vadesinden önce satılması ve bundan bir gelir elde edilmesi söz konusu ile bu gelir menkul sermaye iradı olarak kabul edilmez. Çünkü devlet iç borçlanma senetlerinin satılması sonucu elde edilen değer, bunlara yatırılan paranın geri alınmasından başka bir şey değildir. Bu sonucu G.V.K.'nun 76. maddesinden çıkarmaktayız. Bu maddeye göre;

Menkul kıymetin kuponlu veya kuponsuz olarak satılması, iştirak hisselerinin devir ve temlik, menkul kıymetler ile iştirak hisselerinin tamamen veya kısmen itfa olunması karşılığında alınan paralarla itfa dolayısıyla verilen ikramiyeler menkul sermaye iradı sayılmaz.¹

Bu durumda kamu borçlanma kâğıtlarının vadesinden önce satılması sonucu elde edilen gelirler son gelir unsurunu oluşturan diğer kazanç ve iratlar içerisinde, değer artış kazançları kapsamında değerlendirilecek ve bunun ile ilişkili mevzuat çerçevesinde vergilenecektir. Devlet iç borçlanma senetlerinde alım-satım zararlarının, alım satım kârlarına mahsup edilebilme imkânı bulunmaktadır. Alım satım zararlarının alım satım kazançlarına mahsup edilmesine ilişkin olarak kanunda herhangi bir hüküm yer almamasına rağmen Maliye Bakanlığı görüşü ile söz konusu mahsubun yapılabileceğini belirtmiştir.

Değer artışı kazançlarının beyan edilip edilmeyeceği değer artışının safi tutarı hesaplandıktan sonra belirlenmektedir. Değer artışında safi kazanç, elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaatlerin tutarından, elden çıkarılan mal ve hakların maliyet bedeli ile elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve satıcının uhdesinde kalan giderlerin ve ödenen vergi ve harçların indirilmesi suretiyle bulunmaktadır.²

76. maddeyi incelediğimizde menkul kıymetin kuponsuz satışından elde edilen gelirlerin değer artış kazancı olduğu konusunda şüphe yoktur. Sorun aynı menkul kıymetin kuponlu olarak satışından elde edilen gelirlerin hangi gelir unsuru bağlamında vergilendirileceklerinde ortaya çıkmaktadır. Normalde 75. maddenin 8. fıkrası bağlamında devlet tahvillerinin vadesi gelmemiş kuponlarının satışından elde edilen gelirler menkul sermaye iradı kapsamında nitelendirilmiştir. Kağıdın kuponları ile birlikte satışında ise, olması gereken kuponun ve menkul kıymetin

¹ (Değişik: 24/12/1980 tarihli 2361 sayılı Kanun'un 53. maddesiyle değişen madde)

² Mehmet Emin Akyol, "Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Gelirlerinin Vergilendirilmesi ve 4710 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler", *Vergi Dünyası*, Sayı: 247, Mart 2002

değerinin ayrı ayrı saptanması ve kupon için menkul kıymet sermaye iradı, kağıdın kendisi içinde değer artış kazancı kapsamında vergillemenin yapılmasıdır. Burada karşılaşılan temel güçlük, satış tutarının ne kadarının menkul kıymete, ne kadarının da kupona ait olduğunun belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Genelde kabul gören görüş ise, bu ayrımın yapılmasının pek de mümkün olmadığı yönündedir. Böyle olunca kanun koyucu uygulamada karşılaşılabilecek zorlukları göz önüne alıp, kuponlu satışlardan elde edilen gelirin tamamının değer artışı kazancı kapsamında 81. maddenin 2. bendine göre vergilendirilmesi gerektiğine karar vermiştir.

Son yıllarda devlet tahvili ve hazine bonolarının vadesinde önce alınıp satıldığı ikinci el İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının faaliyete geçmesi değer artış kazançlarının oluşum süreçlerinin daha formel bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır.

Devlet tahvili ve hazine bonolarının tabi olduğu diğer bir vergi damga vergisidir. Bütçe kanunlarındaki atıflara binaen devlet tahvili ve hazine bonolarının damga vergisine tabi olmadığını söyleyebiliriz. Diğer taraftan devlet tahvili ve hazine bonoları Damga Vergisi Kanunu'ndan istisna edilen kâğıtların gösterildiği II sayılı tarife içerisinde bizzat sayılmaktadır.

II. GERÇEK KİŞİLERİN ELDE ETTİĞİ DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

Devlet iç borçlanma senetlerinin vergilenmesinde gerçek ve tüzel kişi ayrımı önemli sonuçlar doğurmaktadır. Devlet tahvili hazine bonosuna sağlanan vergisel avantajlar temelde gerçek kişiler tarafından bu gelirlerin elde edilmesinde söz konusudur. Kamu otoritesinin böyle bir politika izlemesinin belli başlı nedenleri vardır. Bunların başında devletin borçlanma piyasasını genişletmek amacıyla bireysel tasarruf sahiplerini bu piyasa çekmek istemesi gelmektedir. Daha önceki dönemlerde Hazine'nin açtığı ihalelere bireysel yatırımcıların katılması söz konusu iken, günümüzde yaygın olarak kullanılan sistem birincil piyasalarda alım yapma yetkisine sahip finansal kurumların (bankaların) aracılığı kamu borçlanma kâğıtlarını alıp-satma imkânlarının sağlanmasıdır. Böylelikle hem bireysel yatırımcıların yaygın bankacılık sistemi ağı vasıtasıyla devlet tahvili ve hazine bonolarına kolay ulaşabilmesi sağlanmakta, hem de iç borç stokunun en önemli taşıyıcısı olan bankacılık sisteminin elindeki kâğıtlara likidite kazandıracak ikincil bir piyasa oluşturulup aracılık geliri elde etme imkânı sunulmaktadır.

Gerçek kişiler tarafından elde edilen devlet tahvili ve hazine bonosu gelirlerinden avantaj sağlayan diğer bir uygulama aile reisi beyanından bireysel beyan geçişle sağlanmıştır. 4369 sayılı Kanun'un 82/3-e

maddesiyle 29.07.1998 tarihinden itibaren kaldırılmadan önce G.V.K.'nun 93. maddesi aile reisi beyanını düzenlemekte idi. Bu maddeye göre;¹

"Tam Mükellefiyette, eşlerin ve velayet altındaki çocukların yıllık beyanname ile bildirilmesi icabeden gelirleri (Medeni Kanunun cevaz verdiği hüllere münhasır olmak üzere, ayrı yaşıyan eşlerin gelirleri hariç) aşağıdaki esaslara göre aile reisi tarafından tek beyanname ile bildirilir.

1. Eşlerin ve çocukların her birinin geliri beyannamede ayrı gösterilir;

2. Geliri olan eşler beyannameyi ayrıca imzalarlar;

3. Beyannamede gösterilen bütün gelirler birleştirilmek suretiyle toplam yapılır ve bu toplam üzerinden vergi aile reisi namına tarh olunur.

Eşlerin her biri yalnız kendi gelirine isabet eden vergi kısmından veya bunlara tekabül eden cezalardan sorumludur. Verginin eşlere isabet eden kısımları, bunların aile geliri içinde hisseleri nispetinde hesaplanır.

Bu madde hükmünün uygulanmasında; aile reisi, eşler için koca, çocuklar için baba, baba ölmüş veya velayeti nez'edilmişse anadır.

*Çocuk tabiri, mükellefle birlikte oturan veya mükellef tarafından bakılan (nafaka verilmek suretiyle bakılanlar dahil) 18 yaşını doldurmamış evlatları ifade eder."*²

Böyle olunca gerek menkul sermaye iratlarında gerekse alım-satım kazançlarındaki istisnalar aile reisi tarafından verilen beyannamede bir defa uygulanabilmekteydi. Eş ve çocukların gelirlerini ayrı ayrı beyan edilmesine dayalı yeni sistemde ise, tek tek her bir aile bireyine istisnaların kullanılabilme imkânı tanınmıştır. Örneğin eski sistem eğer günümüzde geçerli olsa, bütün ailenin 26.07.2001 tarihinden sonra ihraç edilen kamu iç borçlanma kâğıtlarından sağladığı devlet tahvili, hazine bonusu gelirlerinin sadece 303.390,20 YTL'lik kısmı (2004 yılı için) vergilemeden hariç tutulurken, yeni uygulama ile aileye dahil her bireye yukarıda belirtilen tutar kadar vergi dışı kalmak imkânı tanınmıştır. Bu da aile bireylerine vergi planlaması yoluyla ciddi anlamda vergiden kaçınma fırsatı sağlamaktadır.

Son olarak devlet tahvili ve hazine bonolarının veraset ve ivazsız intikal yoluyla devirlerinin veraset ve intikal vergisine tabi olduğunu belirtmek gerekir. Gerek ivazsız (karşılıksız, bedelsiz) gerekse miras yoluyla kamu borçlanma kâğıtlarının (faizli bakiye ile devir söz konusu ise, faizli bakiyenin) başka gerçek ve tüzel kişilere intikali durumunda Veraset ve İntikal Vergisi'nin mevcut hükümlerine göre hareket edilmesi gerekir.

Gerçek kişilere sunulan vergisel avantajlar devlet borçlanmasının finansal piyasalardan gönüllülük esasına göre serbestçe yapılmaya baş-

¹ 202 sayılı Kanun'un 47'nci maddesiyle değişen madde

² 3239 sayılı Kanun'un 64'üncü maddesiyle değişen fıkra

landığı 1985'li yıllardan günümüze kadar çeşitli şekillerde sürmektedir. 2006 yılından itibaren uygulanmaya başlayacak yeni rejim ile bu yapı bir ölçüde değişecektir. Şimdi gerçek kişilerin elde ettiği devlet tahvili hazine bonusu gelirlerinin vergilendirilmesini üç farklı boyutunda inceleyelim.

A. TEVKİFAT UYGULAMASI

Devlet tahvili hazine bonusu gelirlerinin vergilendirilmesinde bahsedeceğimiz ilk uygulama 1986 yılı öncesindeki (04.12.1985 gün ve 3239 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce) rejimdir. Bu rejime göre devlet tahvili hazine bonusu faiz gelirleri vergiden istisna edilmiştir. İstisna G.V.K.'nun 22. madde hükmüne dayanmaktadır. Buna göre, özel kanunlarla veya devletin, kanunların verdiği yetkiye dayanarak akdettiği mukavelelerle her türlü vergiden istisna edilmiş olan menkul kıymetlerin faiz, kâr payı ve ikramiyeleri gelir vergisinden edilmiştir.

3239 sayılı Kanunla, 1.1.1986 tarihinden itibaren istisna hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, 3239 sayılı Kanun'un 70. maddesi ile G.V.K.'na eklenen geçici 23. madde ile 1.1.1986 tarihinden önce ihraç edilmiş devlet tahvili ve hazine bonusu faizleri için istisna hükmünün sürdürüğü ifade edilmiştir. Yeni düzenleme eklenen 39'uncu madde G.V.K.'nun 85'inci maddesinde değişiklik yapılarak devlet tahvili, hazine bonusu için beyanname verme zorunluluğunu ortadan kaldırmış, başka gelirlerin varlığı durumunda ise, bu gelirlerin beyannameye katılmayacağı belirtilmiştir. Buna karşılık G.V.K.'nun 94'üncü maddesinin A fıkrasının 9 numaralı bendinin (a) ve (b) alt bentleriyle devlet tahvili, hazine bonusu faizleri ve gelir ortaklığı senetleri gelirlerine tevkifat mükellefiyeti getirilmiştir. Tevkifat tutarını arttırıp azaltma konusunda Bakanlar Kuruluna yetki verilmiştir. Bu yetkiye binaen 88/13644 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı¹ ile devlet tahvili hazine bonusu faiz gelirleri için tevkifat oranı *sıfır* olarak belirlenmiştir. Bunun anlamı gerçek kişilerin stopajda dahil olmak üzere kamu iç borçlanma senetleri üzerinden herhangi bir vergisel yükümlüklerinin olmamasıdır.

Gerçek kişilerin devlet tahvili ve hazine bonosundan elde ettikleri menkul sermaye iradı dışında G.V.K.'nun 75'inci maddesinin 5 numaralı bendi hükmüne göre ve mükerrer 80/2'nci maddesindeki şartlar halinde bu kâğıtları vadesinden önce satmalarından doğan bir değer artış kazancı da söz konusu idi.

1.1.1987 tarihinde yürürlüğe giren 3393 sayılı Kanunla G.V.K.'na eklenen geçici 27'nci maddeye göre, *"Menkul kıymet sahiplerinin, menkul kıymet alım satımına yetkili olan bankalar ve aracı kuruluşlar (borsa komisyoncuları dahil) vasıtasıyla menkul kıymetlerini elden çıkarmak suretiyle sağladıkları kazançlar, 31.12.1993 tarihine kadar gelir vergisinden*

¹ 30.12.1988 tarih ve 20035 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

müstesna" tutulmuştur. Aynı maddede kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet alım-satımıyla devamlı olarak uğraşanların bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançların istisna kapsamında olmadığı belirtilmiştir.¹

Devlet tahvili hazine bonusu gelirlerinde tevkifat oranları 1994 yılına kadarki dönemde 88/13644 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na atıf yaparak tevkifat oranı "sıfır" olarak uygulanmıştır. 01.01.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe giren 27.01.1994 tarih ve 94/5255 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yeniden belirlenmesine rağmen "sıfır" oran değişmemiştir. Etkin anlamda stopaj uygulaması 01.01.1996 yılından itibaren yürürlüğe girmiştir. 30.09.1996 tarihinde yayınlanan 96/8635 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı² ile devlet tahvili ve hazine bonusu gelirlerinden "yüzde on" stopaj kesilmeye başlanmıştır. 1997 yılında ise stopaj oranları iki puan arttırılmıştır. 01.01.1997 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, 20.12.1996 tarihinde yayınlanan 96/8955 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı³ ile devlet tahvili ve hazine bonusu gelirlerinden "yüzde oniki" oranında tevkifat uygulanmıştır. 01.01.1998 tarihinde aynı 31.09.1998 tarihine kadar uygulanan stopaj oranı 25.12.1997 tarihinde yayınlanan 97/10421 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı⁴ ile "yüzde altı"ya düşürülmüştür. 01.10.1998 tarihinden itibaren ihraç edilen devlet iç borçlanma senetlerine uygulanmak üzere 07.10.1998 tarihinde yayınlanan 98/11794 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı⁵ ile 1996 yılı öncesi durum olan "yüzde sıfır" oranında tevkifat uygulanmasına geri dönmüştür. En son yayınlanan 10.12.2003 tarihindeki 2003/6577 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı⁶ ile 01.01.2004'den itibaren 31.12.2004'e kadar ihraç edilmiş devlet tahvili ve hazine bonusu gelirlerindeki stopaj oranı "yüzde sıfır" olacağı karara bağlanmıştır.

Stopaj dışında 2002 yıllarına kadar olan dönemde, stopaj oranının *yüzde onu* kadar ayrıca bir fon payının varlığı da söz konusudur. Aşağıdaki tablo 1'de devlet tahvili ve hazine bonolarına uygulanan stopaj oranları dönemleri ile birlikte gösterilmiştir.

¹ Ali Karaarslan, "Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ve Gelir Ortaklığı Senetlerinin Vergi Karşısındaki Durumu", *Vergi Dünyası*, Sayı: 98, Ekim 1989

² 31.10.1996 tarih ve 22803 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

³ 29.12.1996 tarih ve 22862 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴ 31.12.1997 tarih ve 23217 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁵ 15.10.1998 tarih ve 23494 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁶ 30.12.2003 tarih ve 25332 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Tablo 1. Kamu İç Borçlanma Kâğıtlarına Uygulanan Stopaj Oranları (1989-2006)

Geçerli Olduğu Dönem (İhraç Tarihleri İtibarıyla)	Devlet Tahvili Stopaj Oranı	Hazine Bonosu Stopaj Oranı	Fon Payı	TOPLAM
01.01.1989 - 31.12.1995	0	0	0	0
01.01.1996 - 31.12.1996	10	10	1	11,0
01.01.1997 - 31.12.1997	12	12	1,2	13,2
01.01.1998 - 31.09.1998	6	6	0,6	6,6
01.10.1998 - 31.12.2005	0	0	0	0
01.01.2006 - 31.12.2015	15	15	0	15

Yalnız 4369 sayılı Kanun'un 54. maddesiyle eklenen ve 29.07.1998 tarihinden itibaren yürürlüğe giren geçici 53. maddesine göre; bu Kanun'un yayımından önce ihraç edilen her nevi tahvil ve Hazine bonusu ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirlerden yapılan gelir vergisi tevkifatı sırasında, Gelir Vergisi Kanunu'nun bu Kanunla değişmeden önceki 75. maddesinin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendi hükmü uygulanacaktır. Böylelikle 29.07.1998 tarihinden önce ihraç edilen devlet iç borçlanma senetlerinin faizleri veya gelirleri üzerinden yapılan tevkifatın matrahında bir değişiklik olmayacak, bu menkul kıymetlerin itfası sırasında oluşan değer artışları daha önce olduğu gibi menkul sermaye iradı sayılarak bu kısım üzerinden de vergi tevkifatı yapılmaya devam edilecektir.¹

Gerçek kişilerin elde ettikleri devlet tahvili hazine bonusu faiz gelirlerinden yapılan stopajlar eğer mükelleflerin başka gelirleri yoksa ve beyan sınırını aşmıyorsa nihai vergilemedir. Buna karşın mükelleflerin başka gelir unsurlarından elde ettikleri gelirlerinden dolayı beyanname verme yükümlülükleri çıktığında faiz gelirlerini de beyannameye dahil etmeleri gerekecektir. Ödenen stopajlar ise, beyannameye çıkan vergiden mahsup edilebilecektir. Beyannameye dahil edilen tutarlar ise, indirim oranı uygulandıktan sonra kalan değerlerdir. 220 sayılı Gelir Vergisi Genel Tebliği'ne göre, indirim oranı düşüldükten sonraki tutarın, ödenen stopaj olarak beyannameden indirilmesi gerekir. İndirim oranına karşılık gelen stopajın mahsubuna vergi idarisi tarafından izin verilmemektedir. Gerçekte ödenen stopaja, indirim oranına karşılık gelen faiz geliri de dahildir. Mükellefin aleyhine oluşan bu durum, hukuki itilafların Danış-

¹ 2000 Yılı Beyanname Düzenleme Kılavuzu, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul, s. 209

tay'a taşınması ile çözülmüştür. Danıştay kararına¹ göre mükellefin faiz geliri üzerinden yapılan tevkifatın tamamı beyan sırasında mahsup edilebilecektir. Böylelikle indirim oranına karşılık gelen stopaj da mahsup edilme imkânına kavuşmuştur.

B. İNDİRİM ORANI UYGULAMASI

Gelir vergisi mükelleflerinin elde ettikleri devlet tahvili hazine bonosu kazançlarına sağlanan diğer bir avantaj indirim oranı uygulamasıdır. Bu uygulama 4369 sayılı Kanun² ile Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesine eklenen fıkra hükmüne göre yapılmaktadır. İndirim oranı yardımıyla yapılan şey; devlet tahvili ve hazine bonosunun da içinde bulunduğu bazı menkul kıymetlerin gelirleri³ üzerindeki fiktif enflasyon kazançlarının ortadan kaldırılmasıdır. Diğer bir ifade ile menkul kıymetlerden elde edilen reel kazançlar indirim oranından yararlanılarak bulunmaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun bahse konu 76. maddesine 4369 sayılı Kanun ile eklenen fıkra hükmü ile geçici 39. maddesinin 5 numaralı bendi⁴ uyarınca indirim oranı; Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre tespit edilmiş olan yeniden değerlendirme oranının⁵, aynı dönemde bir yıl vadeli devlet tahvili için uygulanan ortalama faiz oranına bölünmesi suretiyle Maliye Bakanlığınca hesaplanmaktadır. Bu şekilde hesaplanan tutar gayrisafi irattan düşülecek, böylece safi irada ulaşılacaktır. Aşağıdaki tabloda yıllar itibarıyla yeniden değerlendirme oranı ve devlet tahvili

¹ 29.09.2000 tarihli, 2000/109 Esas No'lu, 2000/268 Karar No'lu Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu Kararı

² 29.07.1998 tarihli ve mükerrer 23417 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

³ Her nevi tahvil faizleri ve Hazine bonosu faizleri ile Toplu Konut idaresi ve Kamu Ortaklığı İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler,

- Mevduat faizleri,

- Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları, kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları,

- Repo kazançları

- Alacak faizleri

- Menkul kıymet yatırım fonu, risk sermayesi yatırım fonu, gayri menkul katırım fonu ve ortaklıklarından sağlanan kâr payları

⁴ Söz konusu bent 4369 sayılı Kanun'un 82. maddesinin 3 No'lu fıkrasının (ı) bendi ile 01.01.1999 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılarak, bentteki düzenlemeye G.V.K.'nun 76. maddesinde yer verilmiştir.

⁵ Yeniden değerlendirme oranı, yeniden değerlendirme yapılacak yılın Ekim ayında (Ekim ayı dahil) bir önceki yılın aynı dönemine göre Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Toptan Eşya Fiyatları Genel Endeksi'nde meydana gelen ortalama fiyat artış oranıdır.

için uygulanan ortalama faiz oranı kullanılarak indirim oranı hesaplanmıştır.

Tablo 2. Yıllar İtibarıyla İndirim Oranının Gelişimi (1997-2004)

Yıl	Yeniden Değerleme Oranı	Devlet Tahvili İçin Uygulanan Ortalama Faiz Oranı	İndirim Oranı
1997	80,4	118,9	67,6 ¹
1998	77,8	98,8	78,7 ²
1999	52,1	113,4	45,9 ³
2000	56,0	37,0	129,9
2001	53,2	104,9	50,7 ⁴
2002	59,0	67,5	87,4
2003	28,5	49,7	57,5 ⁵
2004	11,2	25,6	43,8

24.10.2001 tarihinde G.V.K.'nın Geçici 59. Madde si ile yapılan ve 26.07.2001-31.12.2005 tarihleri arasında ihraç edilen devlet iç borçlanma senetlerini kapsayan istisnaya kadarki dönemde indirim oranı uygulandıktan sonra kalan safi irat eğer menkul kıymetler için uygulanan beyanname sınırını aşıyor ise, beyanname verilecek, bu tutarın altında kalanlar için beyanname verilmeyecektir. Beyanname verilmeyen haller G.V.K.'nın 86. maddesinde düzenlenmiştir. Vergiye tâbi gelir toplamının 103. maddede yazılı tarifinin ikinci gelir diliminde yer alan tutarı aşmaması koşuluyla, Türkiye'de tevkifata tâbi tutulmuş olan; birden fazla işverenden elde edilen ücretler, menkul sermaye iratları ve gayrimenkul sermaye iratlarında beyanname verilmeyeceği, diğer gelirleri için beyanname verilse bile, anılan gelirlerin beyannameye dahil edilmeyeceği hükme bağlanmıştır. Devlet tahvili, hazine bonosunda vergi tevfiyatı (sıfır bile olsa) söz konusu olduğundan bu madde hükümden yararlanmaktadır. Aşağıdaki tabloda 1997-2001 yılları arasındaki dönemde, menkul kıymet sermaye iratları ve alım-satım kazançları için beyanname verme sınırlarını göstermektedir.

¹ 209 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğ ile düzenlenmiştir.

² 220 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğ ile düzenlenmiştir.

³ 229 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğ ile düzenlenmiştir.

⁴ 243 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğ ile düzenlenmiştir.

⁵ 16 No'lu Gelir Vergisi Sirküleri ile düzenlenmiştir.

Tablo 3. Menkul Kıymet Sermaye İratları ve Alım-Satım Kazançları için Beyanname Verme Sınırları (1997-2001)

Yıl	Menkul Kıymet Sermaye İratları İçin Beyanname Verme Sınırı (TL)	Diğer Kazanç ve İratlar İçin Beyanname Verme Sınırı (TL)
1997	1.500.000.000.-	5.500.000.- ¹
1998	2.500.000.000.-	5.500.000.-
1999	3.500.000.000.- ²	3.500.000.000.- ³
2000	4.375.000.000.-	3.500.000.000.-
2001	4.900.000.000.-	3.500.000.000.-

Döviz cinsinden veya dövize endeksli olarak ihraç edilen kamu borçlanma kâğıtlarına indirim oranı uygulanmamaktadır. Altına, TEFE veya TÜFE'ye endeksli kâğıtlarda ise, enflasyonun etkisi zaten irada dahil edilmediğinden döviz bazlı kâğıtlar gibi işlem görecektir ve indirim oranı kapsamı dışında değerlendirilecektir. İndirim oranı uygulamasında ekstrem örnek 2000 yılıdır. Bu yılda indirim oranı yüzde 100'ü aştığı için devlet iç borçlanma senetlerinden elde edilen gelirler beyan edilmeyecektir. Ayrıca ticari işletmelere dahil kazanç ve iratlar için indirim oranı uygulanması suretiyle istisna hesaplanması söz konusu olmadığını belirtelim. İndirim oranı hem devlet tahvili ve hazine bonosundan elde edilen faiz gelirlerine hem de bu kâğıtların alım satım kazançlarına⁴ uygulanabilmektedir. 1998 yılında yürürlüğe giren indirim oranının son uygulama yılı 2005'dir.

Diğer yönden indirim oranı uygulaması G.V.K.'nun 94. maddesi uyarınca yapılan tevkifat matrahını etkilememektedir. Bu özellik de uygulamada bazı duraksamalara neden olabilmektedir. Örneğin indirim konusu olan kısım üzerinden yapılan vergi tevkifatının, indirime konu edilen gelirin beyan edilmesi halinde hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilip edilmeyeceği konusu farklı görüşlerin oluşmasına neden olmuştur.⁵

¹ 200 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğ ile düzenlenmiştir.

² 229 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğ ile düzenlenmiştir.

³ G.V.K. Geçici 56. madde hükmüne göre

⁴ Değer artış kazancı kapsamında indirim oranı uygulanabileceği gibi, TEFE ile endekslemeye de tabi tutulabilir. Mükellef kendisine en fazla avantaj sağlayacak uygulamayı seçebilme imkânına sahiptir.

⁵ *Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey Lisanslama Eğitimi İlgili Vergi Mevzuatı Ders Notları*, Türkiye Aracı Kurumlar Birliği, İstanbul, Mayıs, 2005, s. 7

C. İSTİSNA UYGULAMASI

İstisna uygulaması 4710 sayılı Kanun'un¹ 1. maddesi ile G.V.K.'nun eklenen geçici 59. madde yardımıyla ihdas edilmiştir. Bu maddeye göre;

“31.12.2004 tarihine kadar, 26.7.2001-31.12.2002 tarihleri arasında ihraç edilen Devlet tahvilleri ve Hazine bonolarının faiz gelirleri ve elden çıkarılmasından sağlanan diğer kazançlar toplamının; 2001 yılında 50 milyar lirası, 2002 ve izleyen yıllarda bu tutarın veya artırılmış tutarın her yıl için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılmasıyla bulunacak tutar gelir vergisinden müstesnadır. Bu istisnadan yararlananlar (mükerrer²) 80 inci ve geçici 56 ncı maddelerde yer alan istisnalardan ayrıca yararlanamaz. Ticari işletmelere ait olan bu tür gelirler hakkında bu madde hükmü uygulanmaz.”

Madde hükmünden de anlaşılacağı gibi devlet iç borçlanma kâğıtlarına istisna uygulaması ile önemli bir vergisel avantaj sağlanmıştır. Ayrıca her yıl istisna tutarının yeniden değerlendirme oranınca arttırılacağı öngörülmüştür. İstisna uygulaması gerçek kişilere sağlanan bir ayrıcalıktır. Kurumların bu ayrıcalıktan yararlanamayacağı ifade edilmiştir. İstisna tutarı sadece devlet tahvili ve hazine bonusu gelirlerine uygulanabilecektir. Böylelikle indirim oranının uygulandığı diğer menkul sermaye iratlarından farklı olarak ayrı bir rejim inşa edilmiştir. Repo gelirleri istisna kapsamının dışında tutulmuştur.

İstisna uygulaması 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen devlet tahvili, hazine bonusu gelirlerine uygulanmayacak, bu tarihten önce ihraç edilen senetler için indirim oranı ve beyan sınırının cari olduğu eski rejim çerçevesinde vergilendirilmeleri yapılacaktır. G.V.K.'nun geçici 59. maddesinde istisnadan yararlanacak devlet iç borçlanma senetlerinin en geç 31.12.2002 tarihinde ihraç edilmiş olmaları ve gelirlerinin 31.12.2004 tarihine kadar elde edilmiş olması öngörülmekteydi. Bundaki amaç 2001 yılındaki ekonomik kriz nedeniyle devlet borçlanmasında meydana gelen tıkanıklığın kısa bir süreliğine aşılabilmesidir. 4783 sayılı Kanun'un 8/3. maddesiyle değiştirilen ve 01.01.2003 tarihinden geçerli olmak üzere 09.01.2003 tarihinde yürürlüğe giren ibare ile senetlerin ihraç dönemi 31.12.2003'e, gelirlerinin en geç elde etme süresi ise, 31.12.2005'e uzatılmıştır. Daha sonra aynı ibareler 5035 sayılı Kanun'un 48/4/j maddesiyle değiştirilen ve 01.01.2004 tarihinden geçerli olmak üzere 02.01.2004 tarihinde yürürlüğe giren ibare ile senetlerin ihraç dönemi 31.12.2004'e, gelirlerinin en geç elde etme süresi ise, 31.12.2006'e kadar tekrar uzatılmıştır. Son olarak da günümüzdeki hali olan, 5281 sayılı Kanun'un 43/8-f maddesiyle değiştirilen ve 01.01.2005

¹ 24.10.2001 tarih ve 24563 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmıştır.

² 4783 sayılı Kanun'un 8/3. maddesiyle değiştirilen ve 01.01.2003 tarihinden geçerli olmak üzere 09.01.2003 tarihinde yürürlüğe giren ibaredir.

tarihinden geçerli olmak üzere 31.12.2004 tarihinde yürürlüğe giren ibare ile senetlerin ihraç dönemi 26.07.2001-31.12.2005, gelirlerinin en geç elde etme süresi ise, 31.12.2007 olarak belirlenmiştir.

İstisna tutarı, hem menkul sermaye iradı bağlamında faiz gelirlerine, hem de değer artış bağlamında alım-satım kazançlarına uygulanabilecektir. Her iki tür gelir söz konusu olduğunda bu kazançların toplamını dikkate alınacaktır. Gerçek kişinin hem devlet tahvili, hazine bonosundan elde ettiği faiz geliri hem de alım-satım kazancı olduğu ve bunun istisna tutarının aştığı durumda hangi irada uygulanacağı konusu da gündeme gelmektedir. Çünkü buna bağlı olarak beyanname verme sınırının değişmesi ve mükellefin bundan avantaj sağlaması söz konusudur. Önceliğin alım-satım kazancına verilmesi mükellef açısından daha avantajlıdır. Bu durumda kalan tutar faiz gelirlerine kullanılacak, hala artan bir miktar var ise, beyanname verme sınırına tabi tutulacaktır. Aksi halde, öncelik faiz gelirin verilir ise, alım-satım kazançlarındaki beyanname verme sınırının bu gelirlere uygulanma imkânı olmayacaktır. Maliye Bakanlığı bu konuya açıklık getirmiştir. Gerçek kişilerin elde ettikleri faiz ve alım-satım gelirleri istisna sınırını aşıyor ise, istisna tutarının hangi gelirlerine uygulayacaklarını kendi özgür iradelerine göre belirleyebileceklerdir.¹ İstisna kapsamına giren kazançlar için yıllık beyanname verilmeyecek, diğer gelirler dolayısıyla verilecek yıllık beyannameye de bu kazançlar dahil edilmeyecektir.

Eğer istisna tutar sadece faiz gelirleri için kullanılır, alım-satım kazançları kazançlar için istisna tutardan yararlanılmaz ise, bu tür alım-satım kazançları için G.V.K.'na 4783 sayılı Kanunla eklenen mükerrer 80. madde ve geçici 56. maddelerde yer alan istisnalar beyan sınırı gibi uygulanabilecektir. Aşağıdaki tablo 2001-2005 yılları arasındaki dönemde uygulanan menkul kıymet sermaye iratları ve alım-satım kazançları için beyanname verme sınırlarını ve istisna tutarını göstermektedir.

¹ 243 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğ ile düzenlenmiştir.

Tablo 4. İstisna Tutarının ve Beyanname Verme Sınırlarının Gelişimi (2001-2005)

Yıl	Menkul Kıymet Sermaye İratları İçin Beyanname Verme Sınırı (TL)	Diğer Kazanç ve İratlar İçin İstisna Tutarı (TL)	Geçici 59. Maddeye Göre İstisna Tutarı (TL)	
1	200	4.900.000.000.-	3.500.000.000.-	50.000.000.000.- ¹
2	200	6.650.000.000.-	3.500.000.000.-	76.600.000.000.- ²
3	200	12.000.000.000.-	10.000.000.000.- ³	121.794.000.000.- ⁴
4	200	14.000.000.000.-	12.000.000.000.- ⁵	156.505.290.000.-
5	200	15.000.000.000.-	13.000.000.000.-	174.033.880.000.-

Gelir vergisine konu olan devlet tahvili, hazine bonusu gelirlerinin sunulan vergisel avantajlardan nasıl ve hangi sıra ile yararlanacağı sorun olabilmektedir. Devlet iç borçlanma senetlerinden elde edilen gelirler öncelikle indirim oranına tabi tutulması gerekir. İndirim oranı uygulandıktan sonra kalan tutar, önce istisna tutarı ile karşılaştırılmalıdır. Eğer hesaplanan gelir istisna tutarından fazla ise, bu fazlalık yıllık beyan sınırı bağlamında değerlendirilecektir. Tutar yıllık beyan sınırının altında ise, ve başka menkul sermaye iradı yok ise, beyan edilmeyecektir. İstisna düşüldükten sonra kalan tutar yıllık beyan sınırının üzerinde ise, veya beyan sınırının altında kalmasına rağmen diğer menkul sermaye iratlarından elde edilenler ile birlikte bu sınır aşıyor ise, istisna sonrası kalan değerlerin tamamı beyan edilecektir. Beyan sınırının menkul sermaye iratları için geçerli olması, istisna tutarın faiz gelirine mi yoksa alım satım kazancına mı uygulanacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Eğer istisnadan sonra kalan tutar alım satım kazancından kaynaklanıyor ise, bu tutarın hepsi beyan edilecektir. İstisnadan sonra kalan tutar faiz gelirden kaynaklanıyor ve bu tutar beyan sınırını aşıyor ise, beyan edilecektir. Böyle olunca istisnadan sonra kalan tutarın devlet tahvili ve hazine

¹ 4710 sayılı Kanunla belirlenmiştir.

² 245 No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliği ile belirlenmiştir.

³ Gelir Vergisi Sirküleri 2004/1'de düzenlenmiştir.

⁴ Gelir Vergisi Kanunu 16/2004-8 sayılı G.V.K. Sirküleri ile belirlenmiştir.

⁵ 2003/6578 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile düzenlenmiştir.

bonosundan elde edilen gelirin faiz veya alım-satım geliri olmasına bağlı olarak beyan edilecek tutar değişebilmektedir.

Beyanname sınırının aşılmış aşılmadığının belirlenmesinde G.V.K.'nun geçici 55. madde hükmünün dikkate alınması gereklidir. Bu maddeye göre;¹

“1.1.1999 - 31.12.2005 tarihleri arasında elde edilen ve tevkif suretiyle vergilendirilmiş bulunan Gelir Vergisi Kanununun 75. maddesinin 7², 12³ ve 14⁴ numaralı bentlerinde yazılı⁵ menkul sermaye iratları, menkul kıymetler yatırım fonları katılma belgelerine ödenen kâr payları veya bu fonların katılma belgelerinin İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında alım satımından elde edilen kazançlar ile Türkiye’de kurulu vadeli işlem ve opsiyon borsalarında yapılan işlemler sonucunda elde edilen kazançlar için yıllık beyanname verilmez. Diğer gelirler nedeniyle beyanname verilmesi halinde de bu gelirler beyannameye dahil edilmez. Ticari işletmeye dahil olan bu gelirler, bu maddenin kapsamı dışındadır.”

Böyle olunca beyan sınırının belirlenmesinde yukarıda sayılan gelirler dikkate alınmayacaktır.

26.07.2001 tarihinden itibaren ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonolarının elden çıkarılmasından doğan kazançlar açısından bakıldığında, eğer bu kazançlar istisna tutardan yararlanmış ise, G.V.K.'nun geçici 56. maddesinde yer alan alım-satım kazançları için öngörülen istisnadan ayrıca yararlanılamayacaktır. Söz konusu tarihten önce ihraç edilmiş devlet tahvili ve hazine bonoları ile diğer menkul kıymetlerin

¹ (4444 sayılı Kanun’un 3. maddesiyle eklenen ve 14.8.1999 tarihinden itibaren yürürlüğe giren geçici madde) (5281 sayılı Kanun’un 43/8-e maddesiyle değiştirilen ve 1.1.2005’ten geçerli olmak üzere 31.12.2004 tarihinden itibaren yürürlüğe giren ibare)

² Mevduat faizleri (4761 sayılı Kanun’un 1. maddesiyle değiştirilen ve 1.7.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe giren parantez içi hüküm) (Bankalara, bankarlara, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer müesseselere yatırılan vadeli, vadesiz paralara ödenen faizler, bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para toplama işi ile uğraşanların her ne şekil ve ad altında olursa olsun toplanan paralara sağladıkları gelirler ve menfaatler ile bankalar ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’na göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa para piyasasında değerlendirilen paralara ödenen faizler de mevduat faizi sayılır.);

³ (3239 sayılı Kanun’un 57. maddesiyle değişen bent) Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları ile kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları

⁴ (3946 sayılı Kanun’un 16. maddesiyle eklenen ve 1.1.1994 tarihinden itibaren yürürlüğe giren bent) Bu maddenin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendinde yer alan menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan menfaatler

⁵ (5281 sayılı Kanun’un 43/8-e maddesiyle değiştirilen ve 1.1.2005’ten geçerli olmak üzere 31.12.2004 tarihinden itibaren yürürlüğe giren ibare)

elden çıkarılmasından doğan kazançlar açısından ise mükerrer 80. ve geçici 56. maddede yer alan istisnadan yararlanılabilecektir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun mülga mükerrer 81. maddesini düzenleyen 4783 sayılı Kanun'un 6. maddesinin son fıkrası uyarınca; 25 Temmuz 2001'den sonra ihraç edilen hazine bonusu ve devlet tahvillerinin 2003 yılı içinde satılması halinde, vergilendirme 2002 yılından farklı olacaktır. Daha önce alım-satım kazancı enflasyon indirimine tabi tutulabiliyorken 01.01.2003'den itibaren indirim oranı uygulamasının özellikle kısa vadeli alım-satım işlemlerinde vergiye tabi olacak gerçek kazancın doğru bir şekilde tespitine imkân tanımadığı gerekçesiyle yürürlükten kaldırılmış ve maliyet bedelinin TEFE endeksine göre artırılması öngörülmüştür. Bu duruma göre 2003 yılı Devlet tahvili ve hazine bonolarının vergilendirilirken hazine bonusu ve devlet tahvili alım maliyeti aylık TEFE endeksine göre (satıldığı ay hariç) yükseltilecektir. Yükseltilecek bedel ile satış bedeli arasındaki istisna tutarı aşılıyor ise (2003 yılı için 121.794.000.000 TL) beyan edilmesi gerekecektir.¹

2001 yılında 26.07.2001 tarihinden önce ihraç edilen devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilen faiz gelirleri ve diğer kazançların beyanında istisna tutarın uygulanması söz konusu değildir. Bu durumda faiz gelirlerinde indirim oranı ve menkul kıymet sermaye iratlarındaki beyan sınırı uygulaması, (G.V.K. 86. madde 1-c bendi) diğer kazanç ve iratların ise, maliyet bedeli artırımını ve alım-satım kazançlarındaki beyan sınırı uygulaması cari olacaktır.

D. DAR MÜKELLEFLERDE GERÇEK KİŞİLERDE VERGİLEME

Türkiye'de işyeri ve daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef gerçek kişilerin G.V.K.'nun 86. maddesi 2. fıkrası a bendine göre devlet tahvili, hazine bonosunda elde ettiği faiz gelirleri tutarı ne olursa olsun beyan edilmemektedir. Bunun nedeni faiz gelirlerinin sıfır oranında bile olsa tevkifata tabi tutulmasıdır. Bu stopaj uygulamasına tabi menkul kıymet sermaye iradı gelirlerindeki genel uygulamadır. Böylelikle stopaj nihai vergileme olmaktadır.

Eğer Türkiye'de işyeri ve daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kişi devlet tahvili ile hazine bonosunu vadesinden önce elden çıkarmalarından doğan bir kazancı söz konusu ise, bunun münferit beyanname kullanılarak beyan edilmesi gerekecektir. Dar mükellefe kazanç sağlayanlar tarafından beyan edilecek tutar ise, hem alınan ay dahil satılan ay hariç olarak TEFE endekslemesine hem de istisna uygulamasına (2005 yılı için 174.033,88 YTL) Bu uygulamalardan sonra beyan

¹ Yusuf Kıldıç, "Dünden Bugüne Devlet Tahvili ve Hazine Bonosundan Elde Edilen Kazanç ve İradaların Vergilendirilmesi", *Mükellefin Dergisi*, Sayı: 132, Aralık 2003
www.mevbank.com.tr

edilecek net tutarın ayrıca diğer kazanç ve iratlardaki beyan sınırını aşmış olduğuna bakılması gerekir. (2005 yılı için 13.000 YTL) Eğer net tutar beyan sınırını aşıyor ise, aşan kısım gelirin elde edildiği tarihten itibaren 15 gün içerisinde münferit beyanname ile beyan edilecektir. TEFE'ye dayalı maliyet artırımını, istisna tutarı ve beyan sınırı uygulaması sonunda beyan edilecek net gelir söz konusu değil ise, beyanname verilmeyecektir. Kur farkından doğan alım-satım kazançları vergi matrahına dahil edilmeyecektir.

Bu bağlamda yurtdışında çalışan ve oturan Türk vatandaşları Türkiye içinde dar mükellef olarak kabul edildiğinden, bu vatandaşların elde ettiği devlet tahvili ve hazine bonosu gelirleri yukarıdaki gibi vergilendirilecektir.

III. KURUMLARIN ELDE ETTİĞİ DEVLET TAHVİLİ VE HAZİNE BONOSU GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

Gerçek kişilerin kamu iç borçlanma senetlerinden elde ettiği gelirlere sağlanan vergisel ayrıcalıkların çok azı kurumların bu kâğıtlardan elde edilen gelirlerine sağlanmıştır. Bu ayrıcalık devlet tahvili hazine bonosu gelirlerin kurum kazancına dahil edilmemesi olarak özetlenebilir. Diğer taraftan gelirlerin stopaja tabi tutulması söz konusudur. 24.10.2001 tarih ve 24563 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4710 sayılı kanunla az olan bu avantajlar da ortadan kaldırılmıştır.

1986 yılı öncesindeki dönemde (4.12.1985 gün ve 3239 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce) kurumlar tarafından elde edilen devlet tahvili hazine bonosu faiz gelirleri vergiden istisna edilmiştir. İstisna Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8/3. maddesine dayanmaktadır. 3239 sayılı Kanunla, 01.01.1986 tarihinden itibaren bu hükmü yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, 3239 Kanun'la Kurumlar Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 11. madde hükmü ile 01.01.1986 tarihinden önce ihraç edilmiş devlet tahvili ve hazine bonosu faizleri için istisna hükmü uygulaması yerinde bırakılmıştır. Ancak, Kurumlar Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 11. madde hükmüne göre vergiden müstesna tutulan kurum kazançlarının dağıtılması halinde, % 25 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılacağı hükme bağlanmıştır.¹ Bu faiz gelirlerinin dağıtılmaması durumunda herhangi bir vergilendirmeye tabi tutulmadıkları görülmüştür. 1986 yılından itibaren çıkarılan adı geçen menkul kıymet-

¹ Şahin Uçar, "Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ve Gelir Ortaklığı Senet Gelirlerinden ve Bu Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançlarda İstisna Uygulaması", *Vergi Dünyası*, Sayı: 83, Temmuz 1988

ler ise, % 3 oranında vergilendirmeye tabi tutulmuştur. 03.04.1986 tarihinde ise, % 3'lük vergi kesintisi de kaldırılmıştır.¹

Bu düzenleme ile ticari işletmeye dahil olan devlet tahvili, hazine bonusu faizlerinin ticari kazançtan indirileceği hükmü getirilmiştir. Böylelikle Kurumlar Vergisi matrahının oluşturulmasında kamu borçlanma kâğıtları faiz gelirleri kapsam dışında tutulmuştur. Bu şekilde beyan dışına çıkarılan faizlere G.V.K.'nun 94'üncü maddesinin A fıkrasının eklenen 15 numaralı bent ile tevkifat yapılması zorunluluğu getirilmiştir. Tevkifat oranı ise, 28.12.1988 tarih ve 88/13644 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile *yüzde on* olarak öngörülmüştür. Tevkifatın nasıl yapılacağı ise, G.V.K.'nun 158 No'lu Genel Tebliği ile açıklanmıştır. Tebliğ elde edilen faiz gelirini ödeyen vergi sorumlusu kurumlara bu konuda herhangi bir yükümlülük getirmemektedir. Tevkifatın faiz gelirini elde eden kurum tarafından bizzat yapılmasını ve yıllık kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesini takip eden ayın 20. günü akşamına kadar muhtasar beyanname ile beyan edilmesini düzenlemektedir.

Aynı şekilde devlet tahvili ve hazine bonusu ile kurumların elde ettikleri değer artış kazançları da Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 8'inci maddesine 3332 sayılı Kanunla eklenen 17 numaralı bent hükmüyle kurumlar vergisinden müstesna tutulmuştur. Kurumlar vergisi istisnasından yararlanan kazançlar, G.V.K.'nun 94/8. maddesine göre, Bakanlar Kurulunun kararı ile yüzde on oranında stopaja tabi kılınmıştır. Ayrıca devlet tahvili hazine bonusunun alımı için katlanılan giderler vergiye tabi tutulmayan gelire isabet eden giderlerinde matrahtan indirilmeyeceği gerekçesine dayalı olarak gider yazılamayacaktır.

Kurumlar için yukarıdaki uygulama süreci 2001 yılına kadar geçerliliğini korumuştur. 24.10.2001 tarih ve 24563 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4710 sayılı kanunun birinci maddesiyle G.V.K.'na eklenen geçici 59'uncu madde ile yeni bir uygulama sürecine girilmiştir. Bu maddede gelir vergisi mükelleflerine sağlanan avantajlarının hiç biri kurumlar vergisi mükelleflerine sağlanmamıştır.

Burada kurumlar vergisi kanununun gelir vergi kanununca belirlenen bütün gelir unsurları ticari kazanç kapsamında vergilemesinin etkisi büyüktür. Diğer bir ifade ile bir işletme gelirinin kaynağı ister menkul sermaye iradı, isterse diğer gelir unsurlarından herhangi biri olsun ticari kazancın vergilemesine yönelik hükümler uygulanacaktır. Böyle olunca gelir vergisindeki menkul sermaye iradının ve değer artış kazançlarının elde edilmesine yönelik indirim (enflasyonun etkisinin arındırılması dahil) ve istisna tutarlarından kurumlar yararlanmamaktadır. Yani devlet tahvili hazine bonoları gelirleri üzerinden kurum tarafından elde edildiğinde ticari kazanç unsurlarıdır. Ticari kazançta matrah (safî kurum kazancı)

¹ Yusuf Kıldış, "Dünden Bugüne Devlet Tahvili ve Hazine Bonusundan Elde Edilen Kazanç ve İradların Vergilendirilmesi", *Mükellefin Dergisi*, Sayı: 132, Aralık 2003

nasıl belirlenirse, kamu iç borçlanma senetlerindeki gelirler de öyle belirlenecektir. Bu durumda gelir vergisindeki menkul sermaye iradı ve değer artış kazancının vergilemesine yönelik ayrı hükümler ortadan kalmakta, faiz geliri ve alım-satım kazancı farklılaşması önemini yitirmektedir.

A. TAM MÜKELLEF KURUMLARDA VERGİLEME

Yukarıdaki açıklamalar dahilinde devlet tahvili ve hazine bonosu faiz gelirleri tam mükellef kurumlarda kurumlar vergisine (2005 yılı için yüzde 30) tabidir. Bilindiği üzere 01.01.1998 tarihinden sonra ihraç edilen kamu borçlanma kâğıtlarından elde edilen faiz gelirlerinde "*sıfır oranlı*" stopaj uygulaması sürmektedir. Tam mükellef kurumlar tarafından devlet tahvili ve hazine bonosundan elde edilen menkul sermaye iratları da "*sıfır oranlı*" stopaj uygulaması içerisinde değerlendirilir.

Devlet tahvili ve hazine bonosunun vade bitiminden önce alım-satımından doğan kazançlarda ise, durum menkul sermaye iratlarından pek farklı değildir. Sonuç olarak tam mükellef kurumlarca elde edilen alım-satım kazancı gelirleri herhangi bir istisna uygulaması içermeden kurumlar vergisine tabidir.

B. DAR MÜKELLEF KURUMLARDA VERGİLEME

Türkiye'de işyeri ve daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumların devlet tahvili, hazine bonosunda elde ettiği faiz gelirleri "yüzde sıfır" oranında stopaja tabidir. Stopaj oranına bakılmaksızın dar mükellef kurum tarafından elde edilen yapılan faiz gelirleri tevkifata tabi tutulmuş kabul edilmektedir. Böyle olunca elde edilen faiz geliri Kurumlar Vergisine tabi değildir. Sonuç itibarıyla stopaj nihai vergileme olmaktadır.

Türkiye'de işyeri ve daimi temsilcisi bulunmayan dar mükellef kurumların elde ettiği devlet tahvili ve hazine bonosu alım-satım kazançları kurumlar vergisine tabidir. (2005 yılı için yüzde 30) Buradan elde edilen gelir, kazancı sağlayanlar tarafından münferit beyanname kullanılarak, gelirin elde edildiği tarihten itibaren 15 gün içerisinde beyan edilmesi gerekecektir. Kur farkından doğan alım-satım kazançları vergi matrahına dahil edilmeyecektir. Eğer dar mükellef kurum indirim ve istisna öncesi kazancından kurumlar vergisi düşüldükten sonraki kısmını şirket merkezine aktardığında yüzde 10 oranında gelir vergisi stopajı ödemek zorunda kalacaktır.

IV. DEVLET TAHVİLİ HAZİNE BONOSU VERGİLEME-SİNİN YARINI

2006 yılından itibaren yürürlüğe giren yeni uygulama ile devlet tahvili hazine bonosu vergilemesi basitleştirilmiş ve stopaj usulüne tekrar dönülmüştür. Bu kapsamda 01.01.2006'dan itibaren 5281 sayılı Kanun ile indirim oranı, istisna uygulamasına ve ayrıca beyan sınırından faydalanma imkânına son verilmiştir. Stopaj usulüne dönülmesi gelirin beyanına dayalı çağdaş vergileme mekanizmasında sapma olarak görülebilecektir. Ülkemizin öznel koşulları, denetleme ve vergi yönetim maliyetleri düşünüldüğünde stopaj uygulanabilir ikinci iyi çözüm olarak görülebilir. Yeni uygulamalara göre faiz gelirlerinin ve alım-satım kazançlarının vergilendirilmesindeki arasındaki farklar belirli ölçülerde ortadan kalkmaktadır.

Devlet tahvili ve hazine bonosundan elde edilen gelirlerin vergilendirme rejimi 5281 sayılı Kanun'un¹ 30. maddesiyle eklenen ve 1.1.2006'dan itibaren elde edilen gelirlere uygulanmak üzere 1.1.2006 tarihinden itibaren yürürlüğe giren geçici 67. madde ile değiştirilmiştir. Bu Kanun metnine göre;

“Bankalar ve aracı kurumlar takvim yılının üçer aylık dönemleri itibarıyla;

a) Alım satımına aracılık ettikleri menkul kıymetler ile diğer sermaye piyasası araçlarının alış ve satış bedelleri arasındaki fark,

b) Alımına aracılık ettikleri menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası araçlarının itfası halinde alış bedeli ile itfa bedeli arasındaki fark,

c) Menkul kıymetlerin veya diğer sermaye piyasası araçlarının tahsiline aracılık ettikleri dönemsel getirileri (herhangi bir menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracına bağlı olmayan),

Üzerinden % 15 oranında vergi tevkifatı yaparlar.

Aynı menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracından değişik tarihlerde alımlar yapıldıktan sonra bunların bir kısmının elden çıkarılması halinde, ilk giren ilk çıkar yöntemi kullanılmak suretiyle, tevkifat matrahının tespitinde dikkate alınacak alış bedeli belirlenir. Bir menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracının alımından önce elden çıkarılması halinde, elden çıkarılma tarihinden sonra yapılan ilk alım işlemi esas alınarak üzerinden tevkifat yapılacak tutar tespit edilir. Alış ve satış işlemleri dolayısıyla ödenen komisyonlar ile Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi tevkifat matrahının tespitinde dikkate alınır.

Üç aylık dönem içerisinde aynı türden menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracı ile ilgili olarak birden fazla alım satım işlemi yapılması halinde tevkifatın gerçekleştirilmesinde bu işlemler tek bir işlem olarak dikkate alınır. Aynı türden menkul kıymet veya diğer ser-

¹ 31.12.2004 tarih ve 25687 sayılı mükerrer (üçüncü) Resmî Gazete 'de yayınlanmıştır.

maye piyasası aracı alım satımından doğan zararlar takvim yılı aşılma-
mak kaydıyla izleyen dönemlerin tevkifat matrahından mahsup edilir.
Dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymet veya diğer
sermaye piyasası aracının alış ve satış bedeli olarak işlem tarihindeki
Yeni Türk Lirası karşılıkları esas alınarak tevkifat matrahı tespit edilir.
Menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracının yabancı bir para cin-
sinden ihraç edilmiş olması halinde ise tevkifat matrahının tespitinde kur
farkı dikkate alınmaz.

Menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracı sahibinin, bu kıy-
metleri başka bir banka veya aracı kuruma aktarması halinde, söz ko-
nusu menkul kıymetlerin alış bedeli ve alış tarihi aktarma yapılan ku-
ruma bildirilir. Aktarmanın başka bir kişi veya kurum adına yapılması
halinde, alış bedeli ve alış tarihinin ilgili banka veya aracı kuruma
bildirilmesinin yanı sıra işlem Maliye Bakanlığına da bildirilir. Bu
bildirimler, başka bir kişi veya kurum adına naklin aynı banka veya
aracı kurumun bünyesinde gerçekleştirilmesi veya kıymetin sahibi tara-
findan fiziken teslim alınması halinde de yapılır.

Menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası aracının fiziken bir
banka veya aracı kuruma teslim edilmesi halinde alış bedeli olarak, tev-
sik edilmesi kaydıyla, kıymet sahibinin beyanı esas alınır ve yapılan
işlem Maliye Bakanlığına bildirilir.” hükmü getirilmiştir. Böylelikle
devlet tahvili ve hazine bonolarının alım satımından elde edilecek ka-
zançlardan bankalara ve aracı kurumlara tevkifat yapma zorunluluğu
getirilmiştir. Aynı zorunluluk maddenin devamındaki düzenleme ile faiz
gelirleri içinde cari kılınmıştır. Buna göre;

“G.V.K.’n 75. maddesinin ikinci fıkrasının (5) numaralı bendinde
yazılı¹ menkul sermaye iratlarından (Hazine tarafından yurt dışında
ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilenler hariç), ödemeyi yapan-
larca, banka veya aracı kurumlara veya bunlar aracılığıyla diğer gerçek
ve tüzel kişilere ödenenler hariç, % 15 oranında vergi tevkifatı yapılır.
Bankalara veya aracı kurumlara alış bedeli tevsik edilmeksizin teslim
edilmiş olan menkul kıymetlerin gelirlerinin ödenmesinde ise ödeme
banka veya aracı kurumlar aracılığıyla yapılsa dahi tevkifat yapılır.
Menkul kıymetin bir banka veya aracı kurum aracılığıyla alınmış olması
halinde tevkifatta, bu işlemdeki itfa bedeli ile alış bedeli arasındaki fark
esas alınır. Bu iratlar üzerinden 94. madde veya Kurumlar Vergisi Ka-
nunununun 24. maddesi kapsamında ayrıca tevkifat yapılmaz.”

Bu Kanun ile devlet tahvili hazine bonosundan elde edilen gelirin
vergilendirilmesinde gerek gerçek ve tüzel kişi gerekse tam ve dar mü-
kellef ayrımı belirli ölçülerde ortadan kalkmaktadır. Artık gerçek ve tü-
zel kişiler elde edeceklerin gelirler eşit olarak yüzde 15 oranında stopaja

¹ Her nevi tahvil ve Hazine bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İ-
daresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler

tabi tutulacaklardır. Böyle olunca vergi mükellefi olmasa bile devlet tahvili ve hazine bonolarından faiz elde edilen kişilerin tevkifat yoluyla vergilendirilmesi söz konusu olacaktır.

Gerek dar gerekse tam mükellef gerçek kişilerde kesilen yüzde 15 stopaj nihai vergilemedir. Sadece bu gelire sahip mükelleflerin beyanname verme zorunluluğu, elde edilen faiz geliri ne olursa olsun, ortadan kalmaktadır. Mükellefler başka gelirlerinden dolayı beyanname verseler bile, devlet tahvili ve hazine bonusu gelirlerini beyannamelerine dahil etmeyeceklerdir. Ayrıca dar mükelleflerdeki münferit beyanname uygulamasına da ihtiyaç kalmamaktadır.

Herhangi bir kuruma tevkifat yönüyle bir istisna sağlanmamıştır. Bütün kurumlar bu uygulama tabidir. Kurumların devlet tahvili ve hazine bonolarından elde ettiği gelirleri ise, ticari kazancın belirlenme sürecine dahil edilecek ve bu şekilde vergi matrahı ve ödenecek vergi hesaplanacaktır. Daha sonraki aşamada ise, banka ve aracı kurum tarafından kesilen stopaj belgeye dayalı olarak ödenecek vergiden mahsup edilebilecektir.

Burada 5281 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemenin yürürlük tarihinden önce (01.01.2006) ihraç edilmiş olan devlet tahvili ve hazine bonusu faizleri gelirlerin vergilendirilmesinde yüzde 15'lik stopaj uygulaması yapılmayacaktır. Diğer bir ifade ile indirim oranı, istisna tutarı ve beyan sınırını içeren eski uygulama hükümlerince mükelleflerin vergilemesi yapılacaktır. Kurum gelirlerinde ise, herhangi bir istisna ve muafiyet uygulamasına yer verilmeyecektir.

Alım-satım kazançlarında ise, yine 01.01.2006 tarihi milat olarak kabul edilmiştir. Bu tarihten önce elde edilen devlet tahvili ve hazine bonusu alım satım gelirlerinde eski uygulama, bu tarihten sonraki alım satım gelirlerinde ise, 5281 sayılı Kanun ile yapılan düzenleme geçerli olacaktır. Eğer mükellefin alım tarihi 01.01.2006'dan önce ise, satışı bu tarihten sonra yapsa bile bir önceki vergileme rejimi hükümlerince vergilenecektir. Burada tek farklılaşma dar mükellef kurumların, bu menkul kıymetleri elden çıkarmak suretiyle sağladıkları kazançlar için söz konusudur. Bu kazançlar yeni uygulama çerçevesinde stopaja tabi tutulacaklardır.

5281 sayılı Kanun ile yapılan düzenleme 31.12.2015 yılına kadar yürürlükte kalacaktır.

SONUÇ

Devlet tahvili ve hazine bonolarından elde edilen gelirlerin vergilendirilmesini yazımızda tarihi süreçteki değişimleri göz önüne alarak sunmaya çalıştık. 1990'lı yılların başından itibaren kamu borçlanma ihtiyacının artması devletin bu ihtiyacı karşılamak amacıyla kamu borçlanma kâğıtlarına ciddi vergisel avantajlar sağlaması sonucunu doğurmuştur. Bu süreç günümüzde kadar devam etmiştir.

Devlet tahvili ve hazine bonolarında süreklilik taşıyan vergileme rejimi tevkifat usulüdür. Yalnız stopaj oranının sıfıra kadar indirilmesi hukuki olarak olmasa bile fiili olarak kamu iç borçlanma kâğıtlarından vergi geliri elde edilmesini önlemiştir. Fiili olarak stopaj uygulamasının 01.01.1996-31.09.1998 döneminde cari olduğunu ifade edebiliriz. Bundan sonraki dönemde de, 01.01.2006 yılına kadar sıfır stopaj uygulamasına devam edilmiştir.

2001 ekonomik krizi ile birlikte, devlet tahvili hazine bonolarına, daha önceki dönemde geçerli olan enflasyon indirimi uygulaması ile birlikte istisna tutar uygulaması da eklenmiş, aile beyanının da ortadan kalması ile gerçek kişilerce elde edilen gelirlerin vergilenmesi çok zorlaşmıştır.

01.01.2006 yılından itibaren daha önceki vergileme rejimleri ortadan kalkmakta ve stopaj oranı sıfırdan yüzde 15'e çıkarılmaktadır. Bu uygulama ile önümüzdeki dönemde ciddi vergi geliri elde edilmesi beklenmektedir.

Yeni rejim gerçek kişilerin lehine kurumların aleyhine olan geçmiş uygulamaları değiştirmektedir. Böylece hem gerçek ve tüzel kişilerin hem de dar ve tam mükelleflerin vergileme rejimlerin birbirlerine yakınsamaktadır.

Ayrıca yeni rejim diğer sermaye piyasası araçlarının vergilemesi ile devlet tahvili hazine bonosu vergilemesi arasındaki farkları ortadan kaldırmaktadır. Böylelikle vergisel olarak dezavantajlı konumdaki sermaye piyasası araçlarına ilginin artması sağlanmak istenmiştir. Nihai olarak yeni uygulama finansal piyasalardaki devletin ağırlığını azaltacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akyol Mehmet Emin, "*Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu Gelirlerinin Vergilendirilmesi ve 4710 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler*", **Vergi Dünyası**, Sayı: 247, Mart 2002

Beyanname Düzenleme Kılavuzu (2000 Yılı), Maliye Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul

Karaarslan Ali, "*Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ve Gelir Ortaklığı Senetlerinin Vergi Karşısındaki Durumu*", **Vergi Dünyası**, Sayı: 98, Ekim 1989

Kıldış Yusuf, "*Dünden Bugüne Devlet Tahvili ve Hazine Bonosundan Elde Edilen Kazanç ve İradların Vergilendirilmesi*", **Mükellefin Dergisi**, Sayı: 132, Aralık 2003

Özbalcı Yılmaz, **Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları**, Oluş Yayınları, Ankara, Ocak 2005

Sermaye Piyasası Faaliyetleri İleri Düzey Lisanslama Eğitimi İlgili Vergi Mevzuatı Ders Notları, Türkiye Aracı Kurumlar Birliği, İstanbul, Mayıs 2005

Uçar Şahin, "*Devlet Tahvili, Hazine Bonosu ve Gelir Ortaklığı Senet Gelirlerinden ve Bu Menkul Kıymetlerin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazançlarda İstisna Uygulaması*", **Vergi Dünyası**, Sayı: 83, Temmuz 1988

www.gelirler.gov.tr

www.mevbank.com.tr

www.yaklasim.com.tr